

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / A. de Snoo

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN

45

A. de Snoo

Tranen en tranen zijn twee

MEDITATIEF

48

J.J. Dronkers

Een monument

WANDELEN MET GOD

49

G. Zomer Jzn

Als de kapperbes niet
meer helpt

ACHTERGRONDEN

51

A. Kamsteeg/A. de Ruiter/

H.J.D. Smit

In hoeverre is Rom. 7
werkelijkheid voor de christen?

ACHTERGRONDEN

54

G.J. van Middelkoop

Vorbereiding op
de maatschappij

KUNST

57

J.M. de Jong

Psalmboek in beeld

en verder...

Uit de kerken
Boekbespreking
Meegelezen

TRANEN EN TRANEN ZIJN TWEE

*Een broeder verkeert in nood. Hef minste waf je dan kunt doen is: meeleven met die broeder, Misschien ben je in de gelegenheid hem te helpen. Heel belangrijk is ook het **gebed**: bidden voor wie in nood verkeert.*

Nu gaat hef in dit artikel niet maar over een enkele broeder. Het gaat over een hele groep in nood. Hun vertegenwoordigers waren 21 sept. jl. bijeen in de Joriskerk in Amersfoort. Daar belegde de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk een 'kerkenradendag'. Ruim 1700 mannenbroeders ontmoetten elkaar.

*Broeders in nood. Verslagen om het verval van de kerk. Gebukt onder **Gods** oordeel over de kerk.*

*Vandaag in **De Reformatie** een woord van meeleven. Juist omdat het broeders betreft. Broeders in nood!*

Uit het verslag in het *Nederlands Dagblad* van 23 september wordt duidelijk, dat de kerkenradendag vooral diende om 'de gelederen te sluiten'.

De Bond liet de laatste tijd een toenemende verdeeldheid zien. Niemand is gelukkig met het Samen-op-Weg-gaan van gereformeerd-synodalen, hervormden en luthera-

nen. Maar terwijl de ene 'bonder' al **hardop** over een **mogelijke** afscheiding **sprak**, was de **ander** daar **nog lang niet aan** toe.

Intussen gaat het **Samen-op-Weg**-proces wel door. Hetzelfde ND van 23 september doet verslag van een vergadering van de triosynode van genoemde kerken. Daar werden op organisatorisch gebied diverse **spijkers** met koppen geslagen.

Begrijpelijk, dat menige 'bonder' er niet genist op is. Wordt de moeite **van** de Bond met bijvoorbeeld de **beoogde** grondslag van de Verenigde Protestantse Kerk in Nederland wel **serius** genomen? In die grondslag is ook plaats **voor** de uit **lutherse** kring afkomstige **Leuen-**

berger **Concordie**, een geschrift dat in tegenspraak is **met** de Dordtse **Leerregels**. De moeite van onze broeders en zusters uit de Bond is, dat de Hervormde Kerk nú – **tenminste** op papier – nog altijd op de **gereformeerde** belijdenis aangesproken kan worden. Dat dreigt straks anders te worden.

Hoe moet het dan verder? De **meningen** zijn verdeeld.

Na intensief beraad in kleinere kring riep de **Bond** nu de **kerkenra-**den bijeen om zoveel mogelijk op één lijn te komen.

De oude lijn

Eén ding werd op de **kerkenraden-**dag al gauw **duidelijk**: wat het hoofdbestuur van de Bond **betreft** wordt 'de oude lijn' vastgehouden. Zelfs een verandering in grondslag is **voor** de broeders geen **reden** om te zeggen: 'maar nu **kunnen** wij geen deel **meer** uitmaken van deze kerken'. Integendeel, opnieuw werden predikanten, ouderlingen diakenen opgeroepen 'om binnen de kerkmuren te vechten voor een belijgende kerk'.

Afscheiding of iets dergelijks, **zo-**als die de laatste tijd door sommige **voorgangers** wel is bepleit, wordt **onomwonden** afgewezen.

De secretaris van de **Bond**, dr. ir. J. van der Graaf, daarover: 'We **moeten** onze kerk trouw **blij-**ven en **onze** hoop stellen op de Heilige Geest, **want** wij kunnen geen réveil bewerken.' Even later: laten we 'geloven op hoop **tegen** hoop, dat God ons de gereformeerde kerk in de weg van het recht **zal** **weerge-**ven'. (...) 'Dat is niet **méégaan** (met wat **ongereformeerd** is, AdS). Dat is: niet **kunnen** **héégaan** en de kerk prijsgeven aan wie er geen recht op **hebben**.'

Van der Graaf wijst afscheiding van de hand. Kuypers stichtte een belijdenis-zuivere kerk. 'Ze **bleek** uiteindelijk een misgeboorte. De **Gereformeerde** Kerken verlieten zelf het pad...'

Op dit punt aangekomen even een eerste vraag onzerzijds: is het juist

om van een misgeboorte te spreken op **grond** van wat er **later** van iets of iemand is terechtgekomen? Wil je **Kuypers**, de Doleantie en de Vereniging **recht**doen, dan moet je kijken naar **wat** er toen tot stand kwam en dat dan eerlijk in het licht van de **gereformeerde** belijdenis beoordelen. Wanneer br. Van der Graaf ook het **vervolg** van de geschiedenis erbij wil betrekken, moet hij wel **volledig** zijn: er zijn **gereformeerden** afgedwaald, heel ver zelfs, zodat we de **vrees** van de 'bonders' voor samengaan met **díe** gereformeerden best begrijpen, maar het is onjuist te stellen dat DE Gereformeerde Kerken zelf het pad verlieten.

Ootmoed

Uit het verslag van de **kerkenraden-**dag blijkt overigens, dat de 'bonders' er niet op uit zijn alleen maar **anderen** de zwarte piet **toe** te spelen. Zowel u. Van der Graaf als ds. G.D. Kamphuis, tweede voorzitter van de Bond, riepen de aanwezige broeders op tot diepe verootmoediging. Van der Graaf: de kaalslag in de kerk staat niet los van 'de slaande hand van God vanwege onze kerkelijke zonden en onze rechtzin-nige zonden'. Ds. Kamphuis: '**On-**ze zonden getuigen tegen ons. **On-**derling wantrouwen, hoogmoed en zelfoverschatting beheersen ons. Hoeveel kansels zijn **niet** voor elkaar gesloten?'

De broeders pleiten zichzelf **be-**paald niet vrij van de ellende waarin de Hervormde Kerk **verkeert**. Maar hoe wonderlijk nu de conclusie die zij daaraan **verbinden**! Na genoemde **korte** schets van de ellende waarin & kerk **verkeert**, stelt ds. Kamphuis **déze** vraag: En 'wie durft weglopen van onder **Gods** oordelen?'

Als ik hem goed **begrijp** is de **k-**doding: dat kan en **mag** **eenvoudig** **niet**, **in m'n** situatie de kerk verlaten, dan loop je weg **voor** een last die je van Godswegen juist wordt opgelegd.

Ook een andere spreker, een ouder-

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE, DRS. B. LUITEN,
PROF. DR. C.J. DE RUIJTER,
DS. A. DE SNOO.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265
AG Kampen, Tel. (038) 3331 201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kam-
pen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studen-
ten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland:
f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan,
maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee
maanden voor het verstrijken van de beta-
lingstermijn (opzegging van jaarabonnement
vóór 1 november, van een halfjaarabonne-
ment vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij

de Stichting Bralectah.
Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 p r mm. Contracttarief op aan-
vraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit
dit blad over te nemen.

ISSN 01 65-5191

ling uit Kesteren, riep zijn medebroeders op tot ootmoed 'Zijn we de kerk weleens aan God kwijtgeraakt?'

Schriftuurlijke ootmoed?

Twee oproepen, zowel die van ds. Kamphuis als die van deze ouderling, die ogenschijnlijk getuigen van een diepe bevinding en ware **verootmoediging**, maar waar ik **toch graag – terwille** van de broeders en zusters in de Bond – een paar **kanttekeningen** bij plaats. Of het **ook** goed is, om je door Gods slaande hand tot bezinning te **laten** brengen. Die hand te zien! Maar wat **doe** je er vervolgens mee? **Daáruit** zal blijken of je **hem ook** echt hebt gezien. Met een suggestieve vraag als 'mag je wel **weglopen** van onder **Gods** oordelen?' kun je onder de schijn van het **tegendeel** **God** zelf weleens buiten spel zetten. Een pak daag geeft iemand **soms** een heerlijk gevoel. Je krijgt je **verdiende** loon... Maar als je gedrag er niet **door** verandert, **wat stellen** je **tranen** onder dat **pak slaag** dan helemaal **voor**? Er is verschil **tussen w e n en tranen!** In 2 Kor. 7 : 10 **schrijft** Paulus: 'De droefheid naar **Gods** wil brengt onberouwelijke inkeer **tot** heil, maar de **droefheid** der wereld **brengt** de dood'. Je kunt zuchten onder de gevolgen van de zonde, zonder met de zonde **zelf** te breken. En dat, broeders van de Bond, is het nu juist wat wij **van** u maar niet kunnen begrijpen! U bent (terecht, daarin staan **we** naast u) verontrust over de **beoogde** grondslag van de straks Verenigde Kerk. Bet is **onmogelijk** te bouwen op een tevoren al verdeeld **fundament**: belijdenisgeschriften die elkaar tegenspreken. Maar is het waar dat de **Hervormde Kerk** tot heden nog altijd aanspreekbaar is op de **gereformeerde** belijdenis? Op papier, ja. Maar wat stelt dat voor als het in de praktijk niet uitvoerbaar is? In menige gemeente maken 'bonders' mee deel uit van een centrale

kerkeraad, die in zijn totaliteit niet gereformeerd genoemd kan worden. In hun eigen **wijkgemeente** kunnen 'bonders' dan best de **kansel** trouw bewaken, maar ze dragen toch echt mee verantwoordelijkheid voor bijvoorbeeld **beroepsbrieven** die van een centrale kerkeraad uitgaan naar een vrijzinnige predikant.

In geval van een vacature in een hervormd-gereformeerde(wijk)gemeente is het niet vreemd, dat een **niet-bonder** als consulent wordt aangewezen. Dit zijn zomaar **een** paar mij bekende voorbeelden om te laten zien, dat het niet **waar** is, dat **je binnen** de **Hervormde Kerk** met een in alle opzichten vrij **geweten** gereformeerd kunt **zijn**. Hoe **kun** je **God** recht in de ogen kijken terwijl je bijvoorbeeld je handtekening zet **onder** een brief, een besluit of iets dergelijks dat **on-rechtzinnig** is?

Begrijpt u iets van onze moeite met uw niet-door-daden-gevolgde ootmoed voor God? in Zijn naam wil ik u **dan ook dringend** vragen opnieuw **met mij 2 Korinthe** open te slaan. Aan het gedeelte waaruit we hierboven citeerden gaat een pericoop vooraf, die aan duidelijkheid niets te wensen overlaat: 'Vormt geen ongelijk span met ongelovigen, want wat **heeft** gerechtigheid gemeen met wetteloosheid, of **welke** gemeenschap heeft het licht met de duisternis? Welke **overeenstemming** is er tussen Christus en Belid, of **welk** deel heeft **een** gelovige samen met een ongelovige? Welke gemeenschappelijke grondslag **heeft** de tempel Gods met de afgoden? Wij toch zijn de tempel van de levende God, gelijk God gesproken heeft: Ik zal onder hen **wonen** en wandelen, en Ik zal hun God zijn en zij zullen **mijn** volk zijn. **Daarom gaat weg uit hun midden en scheidt u af, spreekt de Here, en houdt niet vast aan** het **onreine**. En Ik **zal** u **aannemen**, en Ik zal u tot Vader zijn en gij **zult Mij** tot zonen en dochters zijn, **zegt** de Here, de **Almachtige**. Daar wij nu deze beloften **bezitten**,

geliefden, laten wij **ons** reinigen van alle bezoedeling des **vlezes** en des geestes, en zo onze heiligheid volmaken in de vreze **Gods'** (2 Kor. 6 : 14-7 : 1).

Toen in het begin van de jaren zestig door een hervormde predikant het Evangelie van de verzoening **door** het bloed van Christus op lasterlijke wijze **weersproken** werd, herinnerde prof. J. Kamphuis de 'bonders' aan **déze** uitspraak van één van hun geestelijke voorvaders, dr. Ph.J. Hoedemaker: 'Belijders en bestrijders (nl. van de Christus der Schriften, van de Christus wiens bloed de zonde der wereld wegneemt) kunnen en mogen niet samen blijven in dezelfde **kerk**.'

Dertig jaar later is het er echt niet beter op geworden.

In een interview naar **aanleiding** van de kerkenradendag (ND 27 sept.) merkt br. Van der Graaf **op**, dat na een lange tijd van spanning nu **een** diepe vrede over hem is gekomen. Ik vraag: wat voor **vrede**? Dat de gelederen zich weer sluiten? Of dat we de toekomst van de kerk aan God mogen 'kwijtraken'?

Ik neem in goed vertrouwen aan, dat hij vooral dat laatste bedoelt. Maar de toekomst in **Gods** handen leggen en weten, ontheft ons **niet** van onze roeping ons door Zijn hand **ook** te laten leiden en de **weg te gaan**, die Hij in Zijn Woord ons wijst.

In het licht van 2 Kor. 6 : 14vv en 2 Tim. 2 : 19 ('Ieder **die** de naam des **Heren** aanroept **breke** met de ongerechtigheid') **zou** ik br. Van der Graaf in alle bescheidenheid **willen** vragen: is uw nood **niet** uw vrede?

Broeders, laat u door **Gods** oordelen over uw **kerk** wakker schudden en **gaat** toch samen op weg met hen die met u van harte de gereformeerde belijdenis liefhebben.

gldm

M meditatief

*Daarom noemt men die plaats
Gilgal tot op de huidige dag.*

Jozua 5 : 9

Gilgal

Wie de betekenis van de naam **'Gilgal'** op gaat zoeken komt bij de verklaring 'steenkring' terecht. Blijkbaar **vormde** een stel stenen een opvallende kring. Het was een herkenbaar punt: een natuur-monument. Toch **legt** de bijbel daar een verklaring overheen. In **'Gilgal'** is het Hebreeuwse woord voor 'afwentelen' te horen. **Gilgal** heet zo, omdat de **HERE** nu de smaad van Egypte **weggewenteld** heeft. **Gilgal** is **een** monument voor Gods daden. De natuur schiet ter **verklaring tekort**. De bijbel **moet** open om deze **stenen** evangelie te laten spreken. Hier trok Israël de Jordaan over. Gods volk werd er opnieuw besneden. De **HERE** trekt er de conclusie, dat de verlossing uit Egypte geslaagd is. Dit **Gilgal** is de plek **waar** het pascha na vele jaren weer gevierd kon worden. Hier **kwam** een eind aan zo'n 40 jaar hemelbrood. **Gilgal** heeft alles van **een** nieuwe start!

Aan een ieder die vermoeid en belast is: het ligt **vast** in **Gilgals** duurzame steen, dat de **HERE** afwentelt **wat** Hem van zijn volk als **een steen op** de maag ligt. **Gilgal** – Gologtha: **meer dan** een klank alleen verbindt beide plaatsen.

Bruggenhoofd

In de naam **Gilgal** ligt heel duidelijk **Gods** verlossingswerk vast: 'Heden heb Ik de smaad van Egypte van ulieden afgewenteld'. Opmerkelijk is, dat deze naam-

geving niet met één na de doortocht door de Jordaan **staat**. Toen **had** de **HERE** de smaad van Egypte toch weggewenteld? Er moet **nóg** iets gebeuren, **voordat Hij** van zijn **Goddelijk** afwentelen **sprekt**.

Tijdens de **woestijntocht** is de besnijdenis achterwege gebleven. Alle **mannen** van 40 jaar **en** jonger moeten hier onder het mes, beveelt de **HERE**. Blijkbaar is de verlossing uit Egypte eerder niet af. **Israëls** God verlost wel onbesneden, maar is geen God van onbesnedenen!

Da's een risico, deze besnijdenis. De ruggengraat van **Israëls** leger ligt **een** paar dagen plat, uitgeschaald door de gevolgen van de besnijdenis. **En** dat **op** dat **kleine** bruggenhoofd **ten** westen van de Jordaan. De **HERE** vraagt Israël te **doen**, wat iedere **dwaze** generaal zou doen: een bruggenhoofd verzwakken in plaats van versterken. De meeste soldaten, vrouwen, kinderen, vee, bezittingen: ze liggen een paar dagen **voor** het grijpen voor die machtige **Kanaänietische** vijand.

De **HERE** beproeft dus zijn volk als het **zwak** is. Juist **op** die momenten dat je denkt 'nu **kan** er niets **meer** bij', doet Hij er een **schep** bovenop. **Dát** is moeilijk! **Dát** vergt een geloof! De God die afwentelt kan **ons** eerst heel **zwaar** beladen. Zo **zwaar** dat je **kan** denken, dat deze God van geen afwentelen weet. Ook dat is **Gilgal**.

Looft de HEER

Gods verlossing mag ook in **Gilgal** geen eenzijdige zaak blijven. Door de besnijdenis uit te voeren moet Israël geloof tonen. Roept het ongehoor en de **zonde** van **Gods** volk

niet **telkens** de spot van Gods vijanden **op**? Voordat de smaad van Egypte verwijderd is, is het nodig dat **Gods** verlossing **een** tweezijdige **zaak** blijkt te zijn.

Anders dan bij de 12 spionnen, toont Israël **nu** wel **geloof**. Het **vertrouwen** in Gods verlossingswerk blijkt **zó** groot, dat Israël bereid is zich uiterst kwetsbaar te gedragen. Het kan ook, want **Israëls** vijanden durven niets te ondernemen. De schrik van de **HERE** ligt op hen. Niet altijd kunnen Gods vijanden **gebruik** maken van **zwakke** momenten van Gods volk. Zo'n grote verlosser is de **HERE**.

Onbesneden **kun** je **door** de Jordaan trekken. Inderdaad, je wordt verlost terwijl je zondaar bent. **Maar als** verlost **kun** je niet onbesneden blijven.

En **onbesnedenen** kunnen geen pascha vieren. Voor het feest van de verlossing zijn er twee nodig: de **HERE én zijn** volk. **Gilgal** is ook **dáárvan** een **monument**. **Op een** kwetsbaar bruggenhoofd **valt** er ook **feest** te vieren. Gods verlossingswerk krijgt ook een **bruggenhoofd** in het hart van zijn volk. Looft de **HEER**. Denk ook eens aan het monument **Gilgal**, wanneer je als kwetsbaar Gods volk in deze **wereld** **opgeroepen** wordt tot **vreugde** in de **HEER**, de **enige** Verlosser!

ALS DE KAPPERBES NIET MEER HELPT

G. Zomer Jzn

W wandelen met God

De amandelboom

Vroeger zag ik **de oudere vooral als een** bloeiende amandelboom, in het gelijknamige bejaardencentrum zag ik ze biljarten. En m'n tante bewoonde daar een rustieke kamer met uitzicht op het bos. Ook kwam ik wel eens op **bezoek** bij een oudere man, die ik opa mocht noemen. En ik genoot van zijn leefwijze. **Elke** dag nam hij een slokje voor de **maaltijd**. En hij verontschuldigde zich met een **knipoog**. Dat is **goed** voor mijn eetlust, zei hij. En ik dacht: de oudere, die heeft het w slecht nog niet.

De kapperbes

Inmiddels ken ik ze **wat** beter. Het is **m'n werk** om hen te **bezoeken**. En dan vraag ik **naar** hun welstand. En best wel vaak **hoor** ik het verhaal van een weinig bloeiend & staan. En ik denk dan aan dat andere **woord** van de Prediker, dat hij met de vermelding van die **boom**¹ in een **zin** neerschreef: '...op de dag dat de **amandelboom** bloeit en de kapperbes niet meer helpt' (Prediker 12 : 5).

De ouderdom

Deze zin staat in een brede beschrijving van de ontwikkeling van de levensfase die wij de ouderdom noemen. Het is een dichtertlijk fraaie beschrijving van wat toch heus een kwaad proces moet zijn. Prediker heeft het dan **ook** over de kwade dagen. En hij zet die af tegen de goede dagen **van** een gezonde en wilskrachtige jeugd.

Waarschuwing aan de jeugd?

U kent die tekst wel. Het begint met een oproep **aan de jeugd** 'Gedenk dan uw Schepper in uw jongelingsjaren...' deze woorden worden wel gelezen als een **waarschuwing** aan de jeugd. Een waarschuwing die door de verwijzing naar de oude dag lijkt te worden **onderstreept**.

Belofte voor de ouderen!

Ik zou er liever een belofte in **wil** len lezen. En dan vertelt dit woord mij wie mijn God is. Hij is de God **van mijn** jeugd. De God van de jonge jaren. In die tijd voel ik me sterk, en ik heb een positieve kijk **op** het leven. Ik ben **toekomstgericht**. En mijn belangstelling is zo breed als de wereld. Die wereld van God! Gods geschapen wereld, die me uitdaagt en **m'n** zinnen prikkelt. Mijn verlangen **gaat** uit naar de dingen van **de** wereld. Ik wil genieten van het leven in de wereld. En die belofte is niet maar aan de jeugd gegeven. Ook de oudere wordt door de Prediker met deze belofte aangesproken! Oudere, **gedenk** de God van uw jeugd. Gedenk op uw oude **dag**, de **God** van de jonge jaren. **Gedenk...** de Schepper.

Het geloof van een oudere

In een interview² met een vrouw van 89 jaar las ik: God heb ik nooit geassocieerd met 'het eten **van** hemelse pap met een gouden lepel'. Omdat ik me van jongs af aan met de natuur verbonden voelde, is

God voor mij altijd de Schepper geweest.

Deze vrouw verhaalt verder van haar – **roomse** – jeugd. Hoe ze eens tegen een pater verzuchtte dat ze het w naar vond dat we moesten streven naar **volmaaktheid** via de weg van **de** versterving. **Dat ze** niet begreep waarom ze **zichzelf** het genieten moest ontzeggen. **Toen** moet die pater **haar** handen vastgepakt hebben en hij zei: Kind, geniet jij **maar**.

De God van de oudere

Dat lijkt op de **boodschap** van de Prediker, maar het zit er **goed** naast! **Onze** God is de Schepper, die eens het volmaakte leven aan de **mens** gaf te genieten. De **mens** zou dat leven lang genieten. Iets van de lengte van dat leven is af te lezen uit de leeftijden van de 'oudvaders' van Genesis 5. En heeft Jesaja niet gesproken van een honderdjarige jeugd (Jes. 65 : 20). Zo zal het straks zijn op de nieuwe aarde als het – ook in de kracht! – gebroken leven van de oude aarde hersteld zal zijn.

Laten de ouderen deze **God** gedenken! Hij is **de** God die geniet van spelende kinderen (Zach. 8 : 5). Hij beloofde **Job-in-zijn-verval** een lichaam frisser dan in zijn jeugd (Job 33 : 25). Hij laat **ons** zingen, dat onze jeugd wordt vernieuwd als die van een arend (Ps. 103 : 5). Hij zegt de ouderen toe, dat ze fris en groen zullen **zijn** (Ps. 92 : 15).

Ouderen, **gedenk** uw Schepper. **Voor**al ook als uw kwade dagen **komen**. Dagen **waarin** we misschien geneigd zijn om vooral **omhoog** te kijken, en we hopen op een goede

opvang in het eeuwig huis hierboven. Laten **we** vooral **ook** terugkijken!

Het geloof op een sterfbed

Ik herinner me een sterfbed. De familie moest machteloos toezien hoe **hun** oude vader door de naderen & dood werd benauwd. Een dochter zei me: Dominee, wilt u vader alstublieft van de **hemel** vertellen? **Ze** hoopte dat **vader** daarvoor wat rustiger **zou** worden. Immers, zo zei ze, vader lijkt **geen** afscheid van dit leven te **kunnen** nemen. Ik aarzelde. Want wat wilde vader **zelf** dat ik hem **zeggen zou**? Ik **vroeg** het ook eens aan een nog **niet echt** oude **vrouw, die sterven zou**. **Ze bleef** me echter tot vlak voor haar dood vragen of ik wilde **bidden om haar genezing**. Ik wil zo graag blijven leven, zei ze. En ik maak het vaker mee, dat ouderen eerder vragen naar **het** gebed van **Hizkia** (Jes. 38 : 2, 3) **dan** naar dat van Paulus (Fil. 1 : 23).

Dat behoeft geen correctie. Het is gezond, **her** is gewoon Schriftuurlijk om te verlangen naar het leven in **zijn** kracht, het **bloeiende** leven. Een bloemetje in de winter ziet uit naar de bloemenzee van het voorjaar. En het is de herinnering aan **wat was die doet** verlangen naar **wat dus weer worden zal**.

Oudere, geniet het leven

Ik hoop dat vele ouderen lang genieten van het leven. Wel dienen ook zij te beseffen dat God hen om alles in het gericht zal doen **komen!** Dat is dus niet maar een waarschuwing aan het adres van de jeugd. Dat is ook een vermaning voor de oudere! En zoals dit de jongere zou kunnen remmen in zijn levensdrift, zo mag dit de oudere stimuleren om het leven te pakken zolang het nog dag is. Wel kan de avond lang zijn, en voor **sommigen** is het vroeg donker. **Kan** het kunstlicht nog wat **levensruimte** geven? Schroom **niet het gebruik van** stimuleren-

de middelen', als u me goed wilt begrijpen. En als de kapperbes niet meer helpt, steun dan op de belofte van God. Met een herinnering aan uw doop. Immers, toen werd reeds God gevraagd of u tenslotte door Gods beloften getroost dit leven zou mogen verlaten.

De belofte van het leven

Een van die beloften is, dat God als de nacht valt zal zorgen voor een **goede** opvang in zijn hemels Huis. Maar er is **meer**. En ik **zou** dat willen zeggen met een verwijzing naar de hemel. Immers, als **mij gevraagd wordt** om van de hemel te vertellen. 'Wat is dat, **waar** is dat en wie **kan** ik daar verwachten?' Dan vertel ik als vanzelf van de **Here Jezus, en ook graag van** iemand als Henoch. Neem nu Henoch! U zult **ook** hem ontmoeten in de hemel. **Hij, die – opvallend –** in de kracht van zijn leven bij de Here werd geroepen. Hij heeft het verval van het leven, **zozeer** zichtbaar en voelbaar in **zijn** aardse bestaan, niet meegemaakt. God riep hem van de gebroken aarde naar **de volmaakte** hemel. Aldaar is dus ook Gods **geschapen** leven in zijn kracht. Veilig in Jezus' armen. En eens **kant** dat leven terug. Naar de nieuwe aarde. En daar **zullen we** gestimuleerd door **Gods** Geest **ge** niet **van de eeuwige jeugd**.

¹ Wat is precies de betekenis van de bloeien & amandelboom? Doet zijn witte bloesem denken aan een hoofd met grijze haren? Of moet bedacht worden dat de bloei van deze boom reeds in de winter plaats heeft. En ligt dan de nadruk op de winter of moet in de bloei de aankondiging van het voorjaar worden gezien? Wat betreft de kapperbes, die gold als een (eet)lust-opwekkend middel.

² Dagblad Trouw, woensdag 9 oktober, blz. 10.

Uit de kerken

Beroepbaar¹

Kandidaten:

M.J.C. Blok, Wortmanstraat 170, 8265 AH Kampen, ☎(038) 332 82 02.

J.J.A. Colijn, Wortmanstraat 282, 8265 AL Kampen, ☎(038) 332 59 64.

C. van Dijk, Hanzelaan 109, 8262 VC Kampen, ☎(038) 333 08 47.

J.J.T. Doedens, Keulsestraat 46, 8262 TW Kampen, ☎(038) 331 60 77.

G. Meijer, Schoolstraat 11, 8261 KA Kampen, ☎(038) 331 29 58.

R.R. Roth, Keulsestraat 83, 8262 TV Kampen, ☎(038) 332 58 83.

Predikanten:

Ds J. de Wolf, Populierenhof 15, 8091 DR Wezep, ☎(038) 376 39 48.

Studenten met spreekconsent

R.J. Meijer, tot 8 februari 1997; ☎(033) 475 52 62.

J.P. Kruijer, tot 14 maart 1997; ☎(0341) 55 16 73.

P.H. Vos, tot 28 mei 1997; ☎(038) 332 41 34.

¹ Nieuwe opgaven en wijzigingen: **W.L. de Graaff**, ☎(038) 333 12 01.

IN HOEVERRE IS ROM. 7 WERKELIJKHEID VOOR DE CHRISTEN?

A. Kamsteeg/A. de Ruiter/H.J.D. Smit

Achtergronden

Hoe moeten gelovigen zichzelf zien? Als nieuwe, wedergeboren mensen? Of als mensen die nog altijd hoofdzakelijk zondaar zijn? Bij de beantwoording van deze vraag is Romeinen 7 erg belangrijk. In het vorige artikel hebben gewezen op het belang van Romeinen 6 en 8 voor het tussenliggende hoofdstuk. In dit **tweede** artikel willen we Romeinen 7 nader bekijken.

Twee manieren van leven

In 6 : 14 zegt Paulus 'De zonde zal over u geen heerschappij voeren, want gij zijt niet onder de wet maar onder de genade'. Dat is een groot woord. Daarmee sluit hij samenvattend 6 : 1-14 af.

Dat we niet onder de wet maar onder de genade zijn, komen we ook al in 3 : 21 tegen: 'Thans is er buiten de wet om gerechtigheid Gods openbaar geworden'. In 4 : 13-14 gaat het ook al over deze tegenstelling. In de tijd van het OT was werkelijke verlossing er ook alleen door het geloof en niet door de wet. Dat kan ook niet anders 'want de wet bewerkt toorn' (4 : 15). De wet is erbij gekomen. Waarom? Om aan de mensen meer duidelijk te maken wat zonde is. De wet kan met en aan mensen niet meer doen dan de zonde ontmaskeren (3 : 20). Ja, de wet prikkelt de zondige mens zelfs, zodat de zonde er des te meer uit gaat komen (7 : 8, 9). De wet is dus nooit een reddingsweg geweest. Waarom niet? Om-

dat de wet altijd activiteit van mensen vraagt. Maar een mens kan uit zichzelf niet aan de eis van de wet voldoen. Denk alleen maar aan de samenvattende liefdegeboden. De wet stelt eisen, maar helpt de mens niet om de zondemacht of het gebrek aan liefde in zijn leven te overwinnen. Hoe meer een mens met de wet bezig gaat, des te meer zal hij ontdekken 'dat hij vlees is, verkocht onder & zonde' (7 : 14). Want een mens kan uit zichzelf niets anders dan zondigen! Maar er is gelukkig een andere manier van leven mogelijk gemaakt door God. Buiten de wet om: leven onder de genade; door het bloed (vergeving) en de Geest van Christus (vernieuwing). Daardoor is het werkelijkheid geworden, dat mensen, die slaven van & zonde waren (6 : 17), nu vrijgemaakt van de zonde (18), echt van harte gehoorzaam (17) in dienst van God anders gaan leven (22).

Twee huwelijken

Die verandering is iets geweldigs.

Maar hoe is dat mogelijk?

Om dat duidelijk te maken, maakt Paulus in 7 : 1-4 een vergelijking met een huwelijk. Hij zegt: een huwelijk blijft van kracht totdat de dood scheiding maakt. Daarna behoort hertrouwen pas tot de mogelijkheden.

Welnu, zegt Paulus, ik en vele anderen waren gebonden aan/ge-trouwd met de wet. 'We leefden onder de wet, wettisch. Kon de hand met de wet (de man) losgemaakt worden? Kon dat 'onder de wet zijn' ontbonden worden? Nee. Alleen door de dood kan dat. Zolang de dood geen scheiding brengt, ben je immers aan je huwelijk gebonden.

De man van ons huwelijk is een volmaakte, maar veeleisende man: de wet van God zelf! Deze man/wet eist alles, tot in de puntjes en tot op de bodem van je hart. Maar het blijkt, dat een mens niet aan die eisen kan voldoen. Want de wet is geestelijk. Deze man eist dus een Geestelijke manier van leven, maar wij zijn vleeselijk (7 : 14). De wet en wij passen eigenlijk helemaal niet bij elkaar! Het is in feite een onmogelijk huwelijk. Door de ~~nn~~de in ons loopt dit huwelijk vast!

Het zou daarom wenselijk zijn, dat dit huwelijk ontbonden werd. Maar dat gebeurt niet. De wet, Gods eis, blijft eeuwig bestaan en geldig. Geen titel of jota zal vergaan, voordat alles zal zijn geschied, zegt Jezus in Matt 5 : 18. Je zit als mensen in dit huwelijk en je kunt er niet uit. Scheiding van deze strenge eisende man (de wet) kan alleen maar door de dood. De wet zelf sterft niet. Dus de enige mogelijkheid is, dat de vrouw sterft. En om daarna ver-

der te **kunnen** leven, zou zij daarna ook weer moeten opstaan.

Welnu, zegt Paulus, dat wonderlijke is inderdaad de weg. De **mens**en, die getrouwd waren met de **wet**, maar in Christus zijn **gaan** geloven, zijn *in/met Christus* gestorven en begraven en **opgestaan** (zie **Rom. 6 : 2 e.v.**).

Zo zijn we, door ons geloof in Christus en door onze eenheid met Hem, vrij geworden van de verplichtingen jegens de wet (de eerste **man**).²

We zijn (in Christus) dood geweest en opgestaan. En daarom leven we niet meer onder de wet, **maar** onder de genade. Een nieuw huwelijk is **gesloten**. Niet **met de** wet, **maar** met Christus. Zie 7 : 4.

En **Jezus Christus** is **een heel** andere **man**. Hij kent ook de eis van **God** en stelt die ook! Ja, nota bene, nog scherper (zie Matt. 5 : 17 e.v. en Joh. 13 : 34). **Maar** het verschil is: Jezus laat het niet bij eisen, w-als de wet; Hij geeft ook **hulp en kracht om** aan die eisen te kunnen voldoen. Ja, Hij **gaat** zelfs met zijn Geest de eis van Gods **wet** vervullen in ons leven (8 : 4).

Het huwelijk met de strenge, **alleen maar** eisende man (de wet), is vervangen door het huwelijk met de liefdevolle, behulpzame Man (**Jezus**). Die **gaat maken dat** je als gelovige gaat leven naar de eisen van God. Het nieuwe leven! Zo **verge**lijkt Paulus de wet en **Christus** als twee mannen.

Geest en letter

Wij dienen nu in een ander huwelijk, juicht Paulus in 7 : 6. 'We zijn van de wet ontslagen', niet **meer** getrouwd met de wet, 'dood voor haar, die **ons** gevangen hield, zodat **we dienen in** de nieuwe staat des **Geestes** en niet in de oude **staat** der letter' (Letter = de geschreven wet). Paulus gaat dan **verder** met de **vraag**: betekent dat, dat de wet slecht is en waardeloos? Nee. De wet **is** van God **en** goed, heilig, rechtvaardig (7 : 7, 12). **Maar als ik**

als mens alleen de wet heb, dan betekent de goede **wet** mijn dood. Want ik **kan** er niet aan voldoen, door de zondemacht in me (7 : 7-12).

Is dan die heilige man (de wet), die terechte eisen stelt, de schuld van mijn dood **geworden?** (7 : 13).

Nee. De oorzaak: daarvan is niet de wet maar de **zondemacht** in me, waardoor ik niet **aan** de wet kan voldoen.

'De letter **doodt**' (2 Cor. 3 : 6), drijft **zondaren** naar de dood. Want de wet geeft geen leven aan zondaren. De Geest doet dat wel (zie ook 8 : 3, 4).

Gelukkig, we zijn niet meer onder de wet maar **onder de** genade. We **zijn** getrouwd met **Jezus** die ons **verzoent met** God en ons **ook zijn** Geest geeft. Om ons echt tot nieuwe, andere mensen **te maken**. Daarvoor **maakte** Hij **ons** volledig vrij van welke **wetseis ook** (zie nogmaals noot 2).

Verschil wet en Geest?

Het **grootste** en typerende verschil is dit: de wet eist van **ons**, terwijl de **genade** of de Geest aan **ons geeft**.

Bij de wet moeten wij iets doen.

Bij de genade doet **God** het en wordt het ons geschonken.

Maar de moeite is dat mensen vanuit het tweede huwelijk zomaar weer **gaan** leven alsof dat tweede **huwelijk** net zo is als het eerste (weer wettisch en het dus weer zelf **gaan** doen in plaats van 'in Christus' te blijven).

En het **is gewoon** levende realiteit **wet**: Paulus in **Rom. 7 : 13-26** **schrijft**. Ieder **mens**, zelfs een **wedergeborene**, die (weer) onder de **wet** gaat leven en dus zelf (weer) wil **gaan** voldoen **aan** wat de wet **zegt**, loopt vast en komt ertoe te **gaan** schreeuwen: 'ik **ellendig mens**, wie zal me verlossen van de **zonde-macht** die **in me** is, uit mijn lichaam des **doods?**' (7 : 24).

Ook de wedergeboren Paulus – als Hij **weer** onder de wet gaat staan

en dus(**weer**) wettisch gaat leven, eigen prestaties belangrijk gaat vinden – komt tot die noodkreet. En **die** fout **maken alle christenen** **ma**ar. Een voortdurend gevaar voor zondige mensen. **Dat** beleeft Paulus ook nog altijd als werkelijke strijd in **zijn** leven (zie Gal. 5 : 16-18). Vandaar dat Paulus **ook** in de tegenwoordige tijd hierover **schrijft**. Je **valt zomaar in de** valkuil van het toch zelf weer doen; van het toch weer uit eigen kracht leven in plaats van uit kracht van Christus. **Ook** Paulus heeft te vechten met dat gevaar. En als hij er toch weer in valt, dan ondervindt **ook** hij weer zijn onmacht om de zonde uit eigen kracht de baas te worden of te blijven.

Zo is **het** echt **ook** met Paulus gesteld. Net als met iedere wedergeboren **christen**. Zo **zijn** we als **men**sen. Machteloos tegenover de **zonde-macht** in **ons** eigen lichaam.

Maar gelukkig, na weer in die valkuil gevallen te zijn, **staat** hij door het geloof weer op. Door het geloof ziet hij het weer: ik ben niet **meer** onder de **wet**, **maar** onder de **genade**! Ik leef niet meer op mezelf en onder de **wet**. Nee, **ik** weet dat **Christus** in me leeft (Gal. 2 : 20) en **ik in Hem** (8 : 1j. En de kracht van de Heilige Geest is sterker dan de macht van de zonde in mij. Dat mag en moet ik geloven. Het is steeds een **geloofs-strijd**; een strijd om in het geloof te blijven.

Die macht van de **zonde** is **nog** altijd reëel **aanwezig**, in **ons**, dat wil zeggen in ons **vlees** (7 : 18). **Ja**, echt waar. Maar wie in Christus Jezus is (8 : 1) **heeft** een **andere, p**-tere kracht in zijn **leven** ontvangen. Paulus **wil dat** we dat echt geloven als **realiteit**. **Dat moeten** we 'weten'! (6 : 6) **Dat moet voor** ons 'vaststaan'! (6 : 11) De zonde in ons heeft echt geen heerschappij meer **over ons**! (6 : 14), want we zijn echt getrouwd met een ander. Doordat we 'in Christus' zijn, **zijn wij** echt nieuwe mensen die **anders kunnen** leven (6 : 4, 7 : 4). De **totale** eis der wet **heeft** Hij **voor** ons

vervuld (zie weer noot 2), maar Hij gaat die eis van de wet nu ook vervuilen in ons concrete aardse leven (8 : 2, 3, 4).

Verwarrend?

Misschien lijkt het wat verwarrend, als we enerzijds schrijven 'de macht van de zonde is reëel in ons aanwezig', en anderzijds 'de zonde heeft echt geen heerschappij meer over ons'.

Met woorden van Paulus gezegd, bedoelen we dit:

Wij zijn met Christus gestorven (6 : 8, 2 Cor. 5 : 17). God ziet ons 'in Christus' als een nieuw mens. En door zijn genade en zijn Geest stelt Christus ons vervolgens in staat Hem te volgen (Gal. 2 : 20). Want Christus beheerst ons leven. Anders gezegd: de zonde is koning af (6 : 12-14); of zoals we al zagen: wij zijn getrouwd met een andere man (7 : 4-6). Onze onmacht is door Hem verleden tijd! Door Hem wordt het onmogelijke mogelijk. Maar aan de andere kant hebben we in ons leven nog veel last van ons vlees. Want wij zijn wel dood voor de zonde (6 : 11), maar dat is wat anders dan zeggen dat de zonde dood is (6 : 12; 7 : 24). Is ons hart en leven nu van Christus – toch is de zonde nog steeds actief (in ons vlees)? We willen dit met het beeld van het huwelijk, dat Paulus zelf gebruikte, verduidelijken.

Is de vrouw ineens anders?

De vrouw in de vergelijking van 7 : 1-6 is na haar dood en opstanding getrouwd met een nieuwe, behulpzame man (Jezus). Ze heeft daardoor een nieuwe positie, een nieuw leven.

Maar betekent dat, dat zijzelf ineens volkomen anders is en alles kan wat aan terechte eisen gesteld wordt? Haar positie is inderdaad anders. Ze is nu de vrouw van een ander. Ze heeft een man waar ze altijd bij terecht kan en die haar kan,

wil en zal helpen om te leven naar Gods wil. Maar de vrouw is zo gewend te leven op een andere manier. Oude gewoonten zitten er nog zo ingebakken. Ook angst voor eigen bestaan zit haar nog altijd in het bloed. Vaak vertrouwt ze haar nieuwe man ook nog maar amper. Vaak is ze bang en gelooft ze niet echt, dat haar man altijd bij haar is en haar liefdevol zal ondersteunen, dragen en vullen met zijn Geest.⁴ Soms geeft ze daarom zomaar aan de oude neigingen tot zonde meer aandacht dan aan de inwonende Geest van Christus. Dan staat het niet voor haar vast (6 : 11) dat ze onder de genade is. En dan schreekt ze weer. Soms denkt ze maar, dat ze het zelf weer moet doen en vertrouwt ze te weinig op haar man. Het gevolg is, dat het geregeld zomaar weer mis gaat. Want zonder de hand van haar man vast te houden, kan ze de zonde-neigingen en verzoeken niet bedwingen. Ook kan ze uit zichzelf niet Gods wil echt doen. Dat kan ze alleen door haar man. Jezus zei het ook al in Joh. 15 : 4, 5 'zonder Mij kun je niets doen'. Zonder Hem kan ons leven geen vrucht dragen voor God. Dat kan alleen als we echt in Hem blijven en Hem in ons laten werken. Paulus zegt: 'zij die in het vlees zijn kunnen God niet behagen' (8 : 8).

Ons geloof is vaak nog kleingevoel, weifelend of te beperkt van blik. En daardoor is er zomaar weer zonde in ons leven.

Hoe laten we de Geest in ons werken?

Ik vraag mag gesteld worden, hoe we door de Geest de werkingen van het vlees doden (8 : 13). Hoe doe je dat? Hoe gaat dat in zijn werk?

Door zelf ons in te spannen? Velen doen dat, maar ze komen dan steeds niet verder dan de realiteit van het 'Ik ellendig mens' (Rom. 7 : 13-24).

Kunnen we zelf de werkingen van

het vlees doden, door tegen neigingen tot zonde te vechten met alle kracht die in je is? Niet uit eigen kracht. Want dan zijn we weer vleeselijk bezig.

Misschien moeten we wel weer leren, om onze moeiten en zonde-neigingen bij de Here neer te leggen en te roepen 'Ik ellendig mens, ik kan het zelf niet. Heer Jezus, help me, doe U het in mij. Vervul me met Uw Geest, opdat door U Gods wil in mijn leven volbracht worde; opdat in mijn vlees door U de eis der wet vervuld worde' (8 : 4). Misschien vechten we vaak verkeerd, vleeselijk, en moeten we ophouden met vechten en weer leren meer in geloof te gaan doen wat God wil (weten, vaststaan, dat je onder de genade en dus 'in Christus' een nieuw mens bent, dat Christus echt in u is). Dat is de strijd van het geloof. Laten gelovigen maar veel bidden: O Heer, geef ons geloof (zie Marcus 9 : 23, 24).

Tenslotte

We denken dat over die geloofsstrijd meer geschreven moet gaan worden dan tot nog toe onder ons gebruikelijk is. Het is niet verwonderlijk dat velen gretig grijpen naar lectuur die daarover gaat en dat avonden en congressen hierover veel deelnemers trekken. Laat een en ander uit Amerika komen. Het zal wat. Zolang er in onze eigen kring niet zoveel aandacht voor deze dingen is, zullen we ons over deze zaken moeten laten voeren door anderen. En ach, moeten we het dan allemaal per se zelf, in eigen kring, bedenken? Zo'n gedachte lijkt ons niet van wijsheid getuigen. Het is zeker niet bijbels. Is het geen rijkdom, dat de Here elders mensen in de wereld geeft die ons mogen en kunnen helpen?

In de Bijbel staat heel vaak het woord 'samen'. Samen met alle gelovigen, zo zegt Paulus in Ef. 3 : 14-21. Dat geeft ontspanning, om het goede van elders aan te pakken! Als gaven van God.

Achtergronden

VOORBEREIDING OP DE MAATSCHAPPIJ

¹ Niet allen leefden onder de wet. Slechts de joden. Ook Paulus was een jood en onder de wet. Je kunt onder de wet zijn en toch geen zicht hebben op genade. Die situatie bedoelt Paulus hier (zie ook Romeinen 2 : 12, 13).

² Dit wordt in de catechismus de rechtvaardigmaking genoemd. Die rechtvaardigmaking houdt meer in dan dat alleen de schuld voor onze zonden is betaald. Christus heeft niet alleen onze straf gedragen (1), maarte- gelijk vervulde Hij volkomen de eis van de wet voor ons. Hij leefde ook volmaakt recht- vaardig, volmaakt vol van liefde tegenover God en tegenover zijn naasten. Hij was vol- maakt (actief) gehoorzaam voor ons in de plaats (2). Zelfs zijn hart en gevoelens wa- ren tot op het diepste heilig. Zo leefde Hij ook innerlijk als heilige voor ons in de plaats (3).

Bij de rechtvaardigmaking wordt dat lei- werk van Jezus allemaal op onze re- ning gezet. Zo zijn wij 'in Christus' vol- maakt w totaal tot Gods kinderen aangenomen. De Heid. Cat. zegt in antw. 60: 'Gd schenkt mij... de volkomen vol- doening (1), & volkomen gerechtigheid (2) en de volkomen heiligheid van Christus (3). God rekent mij die tot, alsof... & zelf al de gehoorzaamheid volbracht had die Christus volbracht heeft'.

De wet heeft dan ook echt geen enkele claim meer te leggen op hen die het ware ge- loof hebben. Want daardoor ben je totaal 'in Christus' en dus een geliefd kind van God. God houdt dan van mij, alsof ik een vol- maakt kind van Hem ben. De band met de wet (het eerste huwelijk) is daardoor echt verbroken. Een nieuw huwelijk met Christus wordt mogelijk. Via Christus komt veel van de wet weer tot ons, maar nu geheel anders. Hij gaat die wet nu in onze harten schrijven.

³ Ditzelfde belijden we als de werkelijkheid in ons leven in D.L. Hoofdst. V art. 1,2.

⁴ We verwijzen hier weer naar het avond- maalsformulier. Bij Q viering belijden we iedere keer weer: 'wij hebben geen volko- men geloof; wij dienen God niet met zoveel ijver als wij verplicht zijn w we hebben da- gelijks met de zwakheid van ons geloof en de kwade begeerten van ons vlees te strij- den. Maar we hebben... Wij begeren...' (Geref. kerkboek p. 523).

Toerusting met vier aspecten

Met het onderwijs dat we aan onze kinderen geven, willen we hen voorbereiden op hun toekomst. Op het leven dat ze dan mogen leiden. Dat leven mag verbonden zijn met God. Hij n a g daarin een grote plaats innemen. En het leven mag – ondanks zonde en gebrokenheid – het stempel dragen van een vreug- devolle dienst aan de HERE, In dat leven mogen onze kinderen zich ontplooiën met alle gaven die ze kregen. Waarbij zij zich ook ver- der verdiepen in de wereld waarin ze leven. En plezier beleven aan kennis en kunde die steeds groter worden.

Ze mogen hun capaciteiten en hun kennis ook inzetten ten dienste van hun medemensen en van de samen- leving als geheel.

En dat alles in het licht van het die- nen van God, dat aan hun leven richting geeft en het als een gist doortrekt.

Zo zijn onderwijs en vorming gericht op verschillende doelen. Ons leven kent immers verschillende dimen- sies: een religieuze, een persoonlijke, een sociale en een zakelijke. Onder- wijs en vorming willen dan ook wat betekenen voor vier relaties: met God, met jezelf, met je medemensen en met de wereld waarin je leeft. Dat zijn de elementen in de taakgerichte kijk op onderwijs die we in Gerefor- meerde kring ontwikkelden.

Overwaardering van het maatschappelijke

De laatste weken hebben we een aantal publicaties besproken die in protestants-christelijke kring ver- schenen over de vormgeving van christelijk onderwijs in deze tijd. Daarbij werden al diverse kritische kanttekeningen geplaatst. In dit arti- kel willen we een afsluitende be- oordeling geren. Dat vraagt ook om een eigen standpuntbepaling – in ieder geval op hoofdlijnen. Bei- de volgen hierna.

De overheid legt in zijn beleid sterk de nadruk op de maatschappe- lijke dimensie van het onderwijs. De andere dimensies dreigen zo op de achtergrond te raken en in de knel te komen.

In de bezinning binnen het protes- tants-christelijk onderwijs vraagt men wel aandacht voor de persoon- lijke en levensbeschouwelijke aspecten van onderwijs en vorm- ing. Sommigen willen m t ook consequenties trekken voor de inhoud van het onderwijs en het denken aan andere leerstof. Met veel elementen uit die bezin- ning kunnen we helemaal instem- men.

Verschiedende opmerkingen kun- nen wij prima gebruiken bij onze eigen bezinning. Er zijn vruchtbare gedachten bij.

Maar toch is er ook in dit protes- tants-christelijke denken een over-

waardering van het **maatschappelijk**-ke. Het christelijke **wordt gezocht** in het **handelen**. En dan vooral in het (verantwoord) **maatschappelijk** handelen. **Deze** overwaardering trekt de **dingen** scheef. En doet andere **dimensies** van het bestaan te kort.

Aandacht voor andere dimensies

De verschillende **dimensies** van het **menselijk** bestaan zijn niet vier afzonderlijke gebieden, die van elkaar gescheiden zijn. Ze zijn met elkaar **verweven**. Maar daarnaast hebben zij ook recht op eigen **aandacht**.

Eerst over de onderlinge **verwevenheid**.

De persoonlijke ontplooiing staat niet op zichzelf. Ze is ook van belang voor wat je kunt betekenen in de omgang met anderen en in de **samenleving** als geheel. Inzet voor de **medemens** en **samenleving** heeft omgekeerd ook weer betekenis voor je persoonlijke ontplooiing. Het tilt je uit boven de beperkingen van een **ego-centrisch** bestaan en maakt je leven vruchtbaar.

Aan kennis en vaardigheden kun je veel plezier beleven. Maar in je eentje **wijs** zitten **worden** is één ding; iets anders is het om die kennis ook te gebruiken in een breder verband, ten nutte van je medemens en van de maatschappij. Zo kan het heel goed zijn, dat je je **studie-keuze** mee laat bepalen door wat in de kleinere of **grotere** samenleving vandaag nodig is.

Ons dienen van de **HERE** raakt ons hele leven. **Gereformeerd**-zijn betekent **immers**, dat we geen onderscheid willen tussen de **zondag** en de **maandag**, tussen natuur en **genade**. Ook in onze inzet voor de taken in de samenleving zijn we bezig met het dienen van onze **Heer**.

Zo heeft de maatschappelijke dimensie ook betekenis voor het persoonlijke, het **zakelijke** en het **religieuze**. Dat is de **verwevenheid**. Maar het maatschappelijke mag die andere aspecten niet overheersen.

En niet allesbepalend zijn. De andere dimensies van ons bestaan **verdiene** ook **afzonderlijke aandacht**. Er **mogen** ook elementen in je persoonlijke ontplooiing zijn, die niet direct zo **nuttig** zijn voor anderen. Je doet aan sport of aan muziek. Je **bezoekt eens een museum**.

Er is ook **kennis** die alleen maar veel betekent voor de verrijking van je **geest**. Je leest een **interessant** boek. Je neust **graag** in een zaterdagse **bijlage** van een krant of in een **populair-wetenschappelijk** blad over de **nieuwste ontwikkelingen** in wetenschap en **techniek**.

We mogen ons in al ons doen **malen** omgeven weten door de **HERE**. Maar er moet in ons leven ook **apartuimte** zijn voor een **persoonlijk** omgaan met God. Hij heeft er recht op, dat wij ons ook **zonder bijbedoelingen** verdiepen in de rijkdom van wat Hij heeft **geopenbaard**. (Je merkt dan trouwens ook van hoeveel betekenis &t is voor alle andere aspecten van je leven). H. Berkhof schreef hierover eens: 'Het Evangelie kent ons niet alleen in onze **maatschappelijke** rol en **roeping**, maar ook als **persoon** met een **onherleidbaar** eigen geheim, als beeldrager van **God**, geroepen tot **kind van God**.' (f 'n de Bijbel is de **persoon**, dacht ik, óók doel in zichzelf, of liever, in zijn **verhouding** tot **God**.)

Te grote verwachtingen van de maatschappij

Er is nog een andere reden waarom we **kritiek** moeten hebben op de grote nadruk op het **maatschappelijke**.

In de orthodox-christelijke visie op de werkelijkheid en de toekomstverwachting die daarbij hoort, krijgt de **maatschappelijke** werkelijkheid een beperkte plaats. De **aardse samenleving** heeft een **betrekkelijke** waarde. Ook zij is aan de vruchteloosheid onderworpen en deelt in het nichten van de **schepping** tot de **wederkomst** van christus.

Dat brengt met zich mee, dat we

van onze inzet voor de samenleving niet alles **mogen** verwachten. De christelijke toekomstverwachting gaat uit van het geloof dat **God** alle **dingen** nieuw zal maken. En dat niet langs wegen van geleidelijkheid en binnen de horizon van ons aards bestaan. Maar door een ingrijpend optreden aan het eind van de tijden brengt Hij een nieuwe hemel en een **nieuwe aarde**. De moderne theologie neemt afstand van deze visie op de werkelijkheid en van deze bijbelse toekomstverwachting. Zij vervangt dit geloof door een visioen van een geleidelijk **doorbreken** van het **Rijk Gods** in deze aardse werkelijkheid. In die visie wordt ons maatschappelijk handelen van groot gewicht: **werken** wij **mee** aan het **komen** van Gods Rijk? En waar de toekomst van een nieuwe hemel en een nieuwe aarde binnen de grenzen van deze tijd wordt **getrokken**, krijgt de maatschappelijke werkelijkheid een overtrokken betekenis. Ze wordt makkelijk tot een **surrogaat** voor het grote kader waarin het **orthodoxe** geloof het leven ziet.

Ondanks verschillende goede elementen in de bezinning in protestants-christelijke onderwijskringen kunnen we daarom **vaak** toch niet meegaan met de opvattingen die daar worden ontwikkeld. En dat om **systematische**, maar vooral ook bijbelse redenen.

Onderwaardering bij orthodoxen?

Wij willen dus niet alles zo **sterk** richten op de **maatschappelijke** dimensie. Betekent dat nu, dat we vooral **gericht** zijn op de persoonlijke verhouding met God? Denken wij, dat de verlossing die God brengt, zich vrijwel beperkt tot de mens en zijn ziel? Laten we de wereld maar aan het boze over, in & gedachte dat het hier op aarde toch nooit goed wordt? Dat de wereld een zinkend schip is, niet meer te redden? Zien wij het **aardse**, het lichamelijke, het hier-en-nu, het tij-

delijke **als** dingen die zeer ondergeschikt zijn en van minder of geen belang? Richten we **ons** in de opvoeding en onderwijs daarom **voor** al op de ziel, de hemel, het **hierna** maals en de eeuwigheid?

Zulke tekeningen van **orthodox** onderwijs **kun** je wel tegenkomen. En sommige **opmerkingen** lijken **ook** wel die **kant** uit te gaan. De **scriba** van de Dordtse Synode, **Festius Hommius**, noemde de scholen **planthoven van de** gemeente, waarin de 'jonge luyden' niet alleen in 'lezen en **schrijven**' of in enige **andere** eerlijke **konsten**', 'maar **voor** namelijk in de **kennis** en de **vreze** Gods **onderwezen** en opgetrokken moeten worden'.

En in het begin van de negentiende eeuw zag de Rotterdamse schoolmeester **W. K. Post** dit als pedagogische doelstelling: 't Is goed, zo mogelijk, te zorgen dat de leerlingen door de wereld komen; maar hoofdzaak is dit zorgen te houden onder de **beheersing** van de vraag hoe zij eenmaal deze wereld zullen verlaten'. Is hier geen sprake van een onderwaardering van het leven op aarde?

Gist in de wereld

Een **kleine** eeuw later constateerde **Herman Bavinck** echter, dat de mensen heel **anders** tegen de dingen gingen aan **kijken** dan hun **voorouders**. Vroeger **werd** het leven aan deze kant van het graf **vooral** gezien als een voorbereiding voor de hemel. Nu heeft het een eigen zelfstandige waarde. Er is een hoge waardering gekomen van het **aardse** en een ijverige **behartiging** van de materiële belangen. We gaan allen **mee** in het streven dit leven m draaglijk en zo aangenaam mogelijk te **maken**. We willen de **ellende** verzachten, het **sterftcijfer** laten dalen, de gezondheid verhogen enzovoort. En **Bavinck** vindt, dat de christen hier **niet** negatief tegenover **moet** staan. Je **moet** je niet piëtistisch terugtrekken, maar het leven her-vormen naar de eisen van **Gods** Woord.

Groot lijkt het geloof van wie **alles** verlaat en zich in eenzaamheid o p sluit. Maar nog groter vindt **Bavinck** het geloof van hem die het Koninkrijk der hemelen als een schat bewaart, maar het tegelijk als een zuurdeeg indraagt in de wereld.

Het heil dat God brengt, raakt immers niet alleen de **ziel** van de mens, maar zijn **héle** persoon en **zijn** **héle** bestaan. God, die verlost, is de Schepper van het aardse l e ven. En zijn verlossende werk omspannt zijn hele **scheppingswerk**. Het Oude Testament legt nadruk op de waarde van de **aarde** en het leven daar. Dat moet ook vandaag voor ons wat te **zeggen** hebben. Ons leven en **werken** in de wereld heeft **betekenis** voor God. In de **levensperiode** die we op aarde doorbrengen, mogen we allerlei taken **vervullen** in dienst van Hem.

Waardering van het aardse leven

Als ons **geloof** niet **ook** veel te **zeggen** krijgt voor deze **taakvervulling** in het tijdelijke aardse leven, dreigen we ons **christelijk** leven in tweeën te delen.

We beleven veel positiefs aan **ons** **bestaan** op aarde, maar **weten** dat vaak niet goed te **laten** samengaan met onze gelovige kijk op het leven. We **komen** maar moeilijk tot een **geïntegreerd** geheel. En dat is niet goed voor ons geloof en **ook** niet voor ons leven. Om deze tweedeling te overstijgen en te komen tot een samenhangende visie, moeten we letten op wat de **Bijbel** zegt over de wereld.

De **Bijbel** tekent de wereld enerzijds als **positief**: **ze is** **Gods** goede schepping, die Hij met liefde **onderhoudt** en die nog steeds Zijn **rechtmatig eigendom** is. **Daar staat echter** tegenover, dat de wereld bezet is door een boze macht: de duivel is de **overste** van **deze** wereld, de god van **deze eeuw**. Maar rechtens heeft hij hier geen bevoegdheden; zijn dagen zijn geteld, want alle macht is aan Christus gegeven.

In deze wereld, eigendom van God, maar **wederrechtelijk nog door** de duivel bezet, leeft de christen. Enerzijds kan hij zich hier nu niet echt thuis voelen. Hij is burger van een hemels **koninkrijk**, op **weg** naar een hemels vaderland, pelgrim, vreemdeling en bijwoner. **Hij** neemt afstand van de leefwijze van de ongelovigen (1 Petrus 4 : 4). Maar aan de andere kant kan **hij** vandaag hier op aarde als christen een stil en rustig leven leiden (1 Timotheus 2 : 2). Rechtvaardigen vroom leven in deze wereld, in de verwachting van de komst van Christus (Titus 2 : 11-14). Hij mag het leven **liefhebben** en **goede** dagen zien (1 Petrus 3 : 9-12, Psalm 34).

Leven in de wereld zonder van de wereld te **zijn** betekent dus twee dingen: aan de ene kant aanvaardden en **waarderen**, aan de **andere** kant afstand nemen en mijden.

Innerlijke distantie

Beide elementen komen we ook tegen bij Calvijn.

Hij heeft een positieve waardering van het **gewone** aardse en tijdelijke leven. Elk werk kan tot eer van God **worden gedaan**, als het maar verricht wordt voor **Gods** oog. Je mag **Godd** dienen op aarde en in de aardse omstandigheden. En je mag ernaar streven God **ook** in de politiek en de samenleving zeggenschap te geven; vandaar zijn streven naar een theocratie in **Genève**. Daarnaast ziet Calvijn, &t een **mens** al gauw een 'beestachtige liefde' voor de wereld heeft. Daardoor dreig je helemaal op te gaan in het leven nu. Daarom benadrukt hij, dat gelovigen op aarde niet echt thuis **zijn**. **Ze** zijn vreemdelingen en pelgrims en moeten zich op het toekomstige leven richten. De middeleeuwse **monnik** ging het klooster in en nam zo letterlijk afstand van de wereld. **Calvijn** laat de gelovigen wel midden in **déze** wereld leven, maar **vraagt** **even** goed wel om afstand, een innerlijke distantie. Deze distantie komt

tot uiting in soberheid, matigheid en eenvoud. Je moet ervoor waken dat je niet door de wereldse dingen beheerst wordt. Paulus zei: we hebben hier op aarde maar een kort bestaan en daarom: ga wel om met de aardse goederen, maar ga er niet in op. Want de wereld in zijn huidige vorm is aan het voorbijgaan (1 Kor. 7 : 29-31).

Zo vinden we bij Calvijn een haten van de wereld naast een werken in de wereld voor God. Zo kan er in je leven in principe eenheid komen: je geloof heeft te maken met hemel en aarde. Je dienen van God beperkt zich niet tot de kerk, maar heeft evenzeer betrekking op je dagelijkse leven en werken in de wereld; heel je leven is godsdienst, integraal. En dat werken in de wereld gaat gepaard met een afstand nemen van het zondige in de wereld, dat tegenover God staat.

Op het voetspoor van Calvijn wil het Gereformeerde geloven niet meegaan met een piëtistische mijding van de wereld en een onderwaardering van het aardse leven. Maar evenmin met moderne 'progressieve' geloofsopvattingen, waarin hemel en hiernamaals verbleken en vervagen en een evangelisch rijk van vrede en gerechtigheid wordt nagestreefd binnen de horizon van het aardse bestaan.

In bijbels toekomstperspectief

Deze geloofsovertuiging heeft gevolgen voor onze kijk op onderwijs en vorming. De voorbereiding op het leven betreft het aardse bestaan in het perspectief van de hemel. Op die manier kunnen we dilemma's te boven komen. Het religieuze in ons leven en in ons onderwijs is niet iets afzonderlijks en iets hogers. En het bezig zijn met kennis en met de samenleving is maar niet iets tweederangs. Deze verschillende dingen horen bij elkaar als onderdelen van een integraal christelijk leven, een leven uit één stuk voor het oog van God.

We trekken ons dan ook niet onder afkeurend gemompel uit de samenleving terug. We willen onze leerlingen toerusten om ook aan de maatschappij deel te nemen. Onze samenleving seculariseert, onttrekt zich aan het beslag van God. Daarom is toerusting nodig tot weerbaarheid. Maar daarnaast ook tot een actief en constructief deelnemen. Zodat onze leerlingen hun verantwoordelijkheden kennen en mee kunnen helpen aan de ontwikkeling van de samenleving. De samenlevingsverbanden zijn gebaat bij navolgers van Christus die zout der aarde en licht der wereld kunnen zijn. Christen mag je zijn in woord en daad, in overtuiging en optreden, in kennis en gedragingen. Allereerst elk op eigen plaats. Of dit bredere uitwerking heeft en hoe, moeten we aan God overlaten.

Maar bij dit alles moeten we blijven beseffen, dat de aardse samenleving maar betrekkelijke waarde heeft. Al onze inzet neemt niet weg dat de schepping onder de doem van de vruchteloosheid ligt. Ons werken – waartoe God ons roept – staat in het perspectief van de bijbelse toekomstverwachting, dat niet wij, maar God alle dingen nieuw zal maken.

Dat geeft de juiste proporties aan ons maatschappelijke handelen. En ook aan de voorbereiding op de maatschappij die we aan onze leerlingen geven in het onderwijs. En hiermee besluiten we een stukje nadenken naar aanleiding van een aantal boeken die in protestants-christelijke kring de laatste jaren verschenen over de vormgeving van christelijk onderwijs in deze tijd.

Uit de kerken

Aangenomen: naar Bedum: G. Zomer te 't Harde.

Intrede

Harderwijk – Op zondag 13 oktober jl. deed ds. J. Boersma intrede in de gemeente te Amersfoort-Noord.

In de morgendienst werd hij bevestigd door ds. H. Strating predikant aldaar.

Nieuw adres ds. Boersma: Amelisseweerd 121, 3813 XE Amersfoort, ☎ (033) 480 30 53.

Adreswijzigingen e.d.

Amsterdam-Centrum * *Scriba:*

M. van Loon, p/a Oosterpark 5, 1091 AC Amsterdam, ☎ (020) 695 89 18

Mariënborg – * *Diakonie:* p/a A. Ramaker, Hesselinkkamp 1, 7692 AS Mariënborg.

Deputaten voor de relatie tussen kerk en overheid * *Voorzitter:*

J. Ophoff te Grootegast. * *Secretaris:* drs. P. de Vries, Heiligenbergerweg 116, 3816 AM Amersfoort.

Samenkomsten Munster/Bergen

Zuidlaren - De Contactcommissie Geref. Garnizoenskerken (CCGG) is voornemens op zondag 10 november in Bergen (BRD) samenkomsten te gaan organiseren voor militairen. Dit in het kader van de schietserie tussen 4 en 11 november door de Koninklijke Landmacht. Plaats van samenkomst: PMT 'Baan 41'. In verband met de organisatie worden zij die aan de schietserie deelnemen verzocht contact op te nemen met de buitenlandcoördinator van de CCGG, de heer A.A. Sluiter; ☎ (050) 409 20 49.

Een psalmboek, zo waardevol dat het bijna altijd in de kluis ligt. Voor wie dagelijks z'n Bijbel openslaat, moet zo'n veilig weggeborgen schriftgedeelte toch iets heel bijzonders zijn. Temeer als je je realiseert dat dat boek al zowat twaalf eeuwen oud is. Tot half november is het buiten de kluis te bewonderen, en sinds kort ook op uw eigen PC.

Topstuk

Bijbels of psalmboeken met illustraties komen niet zo veel meer voor. Kinderbijbels natuurlijk, en ook Groot Nieuws had her en der een tekening. In het nieuwe Evangelische-Kirchengesangbuch staan heel wat reproducties van oude en moderne (christelijke) kunst. In oude statenbijbels treffen we ook vaak platen aan. Maar een bijbelboek dat doorlopend geïllustreerd is, blijft een unicum.

Het uit de achtste eeuw daterende 'Utrechtse Psalter' is zo'n bijzonderheid. Het bijna tweehonderd bladzijden tellende boek is niet alleen met & hand geschreven, maar het bevat bij iedere psalm een uitvoerige tekening. Of het ooit regelmatig gebruikt is, is zelfs de vraag. Het verkeert namelijk in een prima conditie, wat van veel (resten van) middeleeuwse boeken niet gezegd kan worden.

Dit psalmboek met zo'n fraaie tekeningen behoort tot de toppen van de Karolingische kunst, de periode van Karel de Grote en zijn directe opvolgers in de 9e eeuw. In ieder redelijk kunsthandboek is er wel een tekening uit gereproduceerd.

Het Catharijneconvent in Utrecht heeft als museum voor de geschiedenis van het christendom, het boek voor enkele maanden in bruikleen van de Utrechtse Universiteitsbibliotheek. Op de expositie is ook een belangrijk gedeelte van wat nog aan karolingische kunst resteert, bij elkaar gebracht. Op die manier komen een aantal bladzijden christelijke kunstgeschiedenis echt tot leven.

Het boek der boeken

Het psalmboek heeft een belangrijke plaats in het leven van een christen. Met muziek erbij is het een gezangboek voor elke dag: lofprijzing van onze God, gebed om vergeving en smeekebede om verlossing. Ook in de middeleeuwen was dat het geval. Kloosterlingen zongen of reciteerden door de dag en de week heen het hele psalmboek, jaar in jaar uit. Het werd gebruikt als gebedenboek en als hulpmiddel om te leren lezen.

Het psalter is dan ook onnoemelijk vaak overgeschreven en van illustraties voorzien. Daarbij waren er grofweg drie mogelijkheden. Die afbeeldingen betroffen voorstellin-

gen uit het leven van Christus, voor zover dat overeen kwam met het profetische karakter van de psalmen. Andere illustraties hadden het leven van koning David, als dichter van het boek, tot onderwerp. Bijzonder bij het Utrechtse Psalter is, dat de tekeningen betrekking hebben op & letterlijke tekst. Psalm 1 bijvoorbeeld begint met de beken- & 'man die aan des HEREN wet zijn welgevallen heeft, en diens

Psalm 1: de gelukzalige man

wet overpeinst bij dag en bij nacht'. De daarbij horende illustratie toont een voor een rond gebouwde zittende man, die ijverig het voor hem liggende bijbelgedeelte overpeinst, in de rug ongemerkt gesteund door een hemelse afgezant. Een prachtige, vlotte en trefzeker neergezette voorstelling, die duidelijk teruggaat op laat-romeinse voorbeelden. De tekening bij Psalm 150 laat onder andere vier mannen zien die met enorm veel in-

Tekst van Psalm 149 en de illustratie bij Psalm 150

spanning een orgel aan de gang proberen te houden, dat door twee man tegelijk bespeeld wordt: 'looft Hem met de fluit'.

Wat ook opvalt is de bijzondere calligrafie. De monnik-schrijver koos voor een al lang uit de mode zijnde lettertype, kennelijk om het boek een oud, vroeg-christelijk karakter te geven. Het is een Romeinse *Walis Rustica*, die bij de Romeinen overigens alleen voor profane teksten werd gebruikt. De klassieke stijl van tekst en beeld paste overigens goed bij het ideaal van het christelijke wereldrijk van Karel de Grote. Wellicht werd het boek gemaakt voor diens zoon Lodewijk de Vrome of de echtgenote van deze vorst, Judith.

Unieke expositie

Het is heel bijzonder dat dit boek zich in Nederland bevindt. Al sinds 1716 is het eigendom van de Utrechtse Universiteitsbibliotheek. Het werd tussen 820 en 835 in het klooster van Hautvillers bij Reims (Frankrijk) gemaakt. Na het jaar 1000 is het in Engeland, waar het driftig nagevolgd werd. Na de Reformatie duikt het daar & privé-verzamelingen op. Door

in Nederlanders komt het in de 17e eeuw hier op een veiling terecht. Een Utrechtse eigenaar schenkt het uiteindelijk aan de plaatselijke universiteit. Op de tentoonstelling in Utrecht ligt het boek open bij de eerste bladzijden met daarop de tekenin-

Tekst van Psalm 126 en 127 en de illustraties bij Psalm 127 en 128, samen op een bladzijde

gen bij Psalm 1 en 2. Dank zij de moderne techniek is het nu mogelijk om in het boek te bladeren. De complete inhoud, 150 psalmen en 16 gezangen, staan op een CD-

Rom. Wie over een multi-media-computer beschikt, heeft in een oogwenk de door hem gewenste bladzijde uit het Utrechts Psalter op het scherm. Een totaaloverzicht van de pagina is mogelijk, maar er kan ook ingezoomd worden op een detail. De beeldkwaliteit neemt daarbij overigens wel af, en haalt in ieder geval niet die van de fotografische reproducties die ook op de tentoonstelling te zien zijn. Bovendien trilt het beeld van *film — altijd iets. 't Mooiste resultaat geeft een 17 inch-beeldscherm. Bij de beelden kan onder andere ook de psalmtekst in het Nederlands weergegeven worden. Gekozen is voor een vertaling die het dichtst blijft bij de latijnse tekst van de Vulgaat. Op belangrijke onderde-

len wijkt die wel af van die van het Nederlands Bijbelgenootschap. Via het met de muis aanklikken van een stukje tekst komt het bijbehorend gedeelte van de illustratie ingekaderd op het scherm. Op de tentoonstelling kan dit door de bezoekers uitvoerig uitprobeerde worden.

Om het 'Utrechts Psalter' heen heeft het museum andere handschriften tentoongesteld die uit dezelfde tijd en zelfs uit hetzelfde schrijfatelier stammen. Daarnaast ook ivoorsnijwerk, gegraveerd bergkristal en zegelstempels. Decalogus geeft alle getoonde werken in kleur weer. De tekst ervan is alleen Engels, wat het belang van deze unieke tentoonstelling onderstreept.

N.a.v. tentoonstelling 'Het Utrechts Psalter, middeleeuwse meesterwerken rond een beroemd handschrift'. Te zien in het Catharijneconvent, Nieuwegracht 63 te Utrecht tot 17 november 1996. De catalogus zowel als de CD-Rom kosten f 69,90.

HENDRIK VAN BREDERODE EN CORNELIS COOLTUYN – MEER DAN TIJDGENOTEN!

H. Veldman

B boekbespreking

Twee boeken van redelijk bescheiden omvang wil ik u voorstellen. Twee interessante uitgaven die alles te maken hebben met de jaren waarin ons land – en de gereformeerde kerken vooral – op een hevige manier werd onderdrukt. Ik doel op de tijd die van de historicus Robert Fruin de klassieke aanduiding verkreeg van 'Het voorspel van de Tachtigjarige Oorlog'.

Brederode

En ik begin met **het** werk over **Brederode**. Dat doe ik allereerst uit **bewondering** voor de **man** die het **geschreven** heeft, de intussen zeer oud geworden dr. A. van Hulzen – in de jaren '30 promoveerde hij op een onderwerp m.b.t. de Beeldenstorm te Utrecht. Dat hij nu nog de veerkracht wist op te brengen om een door hem bewonderde figuur als Hendrik van **Brederode** eens goed te beschrijven, dat dwingt – in ieder geval, mijn – respect af! In een vlot leesbaar geheel wordt zo goed als maar op grond **van de (schaarse) bronnen** mogelijk is, een beeld geschetst **van** deze 'Grote Geus' en 'het falende Driemanschap'. Hiermee wijst de schrijver op de in 1566/167 **nog** altijd voorzichtige edelen Oranje-Egmond-Hoorn tegenover **Brederode**. Deze leider van het Verbond der Edelen, durfde het in deze context aan om op kleine schaal, gewapende strijd te voeren tegen de centraliserende en tiranniserende macht van **Philips II** (en diens assistenten in de Nederlanden). Niet dat die strijd positief resultaat

heeft geboekt. Maar toch. Hij was de initiatiefnemer, de eerste leider. Maar **hij** is, afgezien van zijn rol in het aanbieden van het Smeekschrift der Edelen (1566), bijna in het vergeetboek terechtgekomen. Dat laat zich gemakkelijk verklaren als we letten op de datum van zijn overlijden: 15 februari 1568 (hij is dan 37 jaar oud) in het Duitse **Recklinghausen**, waar **hij** een inval in de Nederlanden voorbereidde. Dus nog voor de grote strijd begint die Oranje **dàn** wel aandurft – zoals in **Heiligerlee**, **Jemmingen** en in de zuidelijke gewesten. **Alva** heeft wel nog de moeite genomen om Brederode door de Bloedraad bij verstek ter dood te laten **veroordelen** (28 mei 1568).

Het is een goede zaak dat **Van Hulzen** aan een relatief onbekende leider uit die beginfase van de Opstand op deze wijze aandacht heeft gegeven.

Cooltuyn

Vervolgens **informeer** ik u over een heel fraai uitgegeven boekje dat 'de vader van de Hollandse reformatie', **Cornelis Cooltuyn** (1526-

1567), beschrijft. Ook deze 16e-eeuwer heeft niet de eigenlijke oorlog van de opstandige Nederlanden meegemaakt, maar stond wel aan de wieg van het **gereformeerd** kerkelijk leven dat kort na zijn dood al een vaste plaats in de Lage Landen zou mogen innemen.

Wie **was** Cooltuyn? Laat ik **begin**nen met **&** waarschuwing hem niet te **verwarren** met de misschien wat bekendere Caspar **Coolhaes** (die **wel** beschouwd wordt als de voorloper van de Remonstranten).

Cornelis Cooltuyn behoort tot de moedige Hollandse evangeliepredikers uit de beginjaren **van** de regering van **Philips II** (dus na 1555). Begonnen als pastoor te **Enkhuizen**, brak hij met Rome en legde de vermaningen om met de evangeliebediening te stoppen naast zich neer. Hij bleef actief in Noord-Holland. Maar martelaar worden achtte hij niet **noodzakelijk**. Hij vluchtte uit Alkmaar naar **Emden** (1559) **en** is daar vele jaren werkzaam geweest. Waarschijnlijk heeft hij **ook** invloed kunnen uitoefenen op de hervorming in de naburige **Groningse** en Friese gewesten. **Ook** bracht hij een bezoek aan de Nederlandse geloofsgenoten in Engeland. Nog in Alkmaar had hij het boekje **Dat Evangelii der Armen geschreven**, een troostboek voor vluchtelingen-om-het-gelmf.

Cornelis Cooltuyn een Calvinist te noemen wordt wat moeilijk; hij is eerder als **evangelisch/reformato-**risch te typeren. Een figuur dus die wat **minder** makkelijk te plaatsen is, zoals **zovelen** in **die** boeiende overgangstijd.

Hij werd in Emden getroffen door de pest en overleed er op 28 **september** 1567. De dag daarna werd hij begraven in de **Grote Kerk** van

Emden, nadat ds. Albertus **Rizaeus Hardenberg** op indringende wijze het Woord van God had verkondigd.

Over deze Hollandse predikant in de spannende jaren van 'vluchtelingenkerken' en van de 'kerken-onder-het-kruis' heeft de historicus G.N.M. Vis (zelf van huis uit rooms-katholiek) een beknopte biografie verzorgd, geheel gebaseerd op de bronnen die over Cooltuyn beschikbaar waren en op een uitgebreide literatuur. Vis had al eerder een biografie verzorgd over een collega van Cooltuyn, nl. Jan Arentsz.

Een boekwerkje dat, mee door een goed geselecteerde illustrering, een prima indruk achterlaat. Van harte aanbevolen!

N.a.v.: A. van Hulzen, *De Grote Geus en het falende Driemanschap*. Uitg. Verloren, Hilversum 1995, ISBN 90-6550-500-8. Omvang: 142 pag., geïllustreerd. Prijs: f 29,50. N.a.v.: G.N.M. Vis, *Cornelis Cooltuyn (1526-1567). De vader van de Hollandse reformatie*. Uitg. Verloren, Hilversum 1995 (Zeven Provinciën Reeks 20), ISBN 90-6550-133-9. Omvang: 85 pag., geïllustreerd. Prijs: f 25,-.

Graafland: uitwendig mensenwerk

Het *Nederlands Dagblad* publiceerde een reeks artikelen over 'reformatische verzuiling', waarin af en toe ook de 'gereformeerde zuil' aan de orde kwam. Op 1 oktober gaf de *Nederlands Hervormde* prof. dr. C. Graafland daarover een en ander ten beste, wat hij als een meer geestelijk-dogmatische benadering kwalificeerde. Wat hij schrijft over de reformatische zuil maakt een harde en onwelwillende indruk en getuigt van weinig invoeling, waartoe hij toch zeker wel in staat is. Jammer is ook wat hij tenslotte meent te moeten opmerken over de 'vrijgemaakt-gereformeerde zuil':

De oorspronkelijke Kuypertiaanse 'zuil' leek heel anders dan de huidige reformatische. Dat is echter schijn. In wezen is ook deze 'zuil' ten onder gegaan, omdat zij niet gedragen werd door een echt gelovige, gereformeerde gezindheid. Ze heeft van het begin af aan geleden aan een innerlijke, geestelijke erosie. Helaas meen ik van de vrijgemaakt-gereformeerde mil hetzelfde te moeten zeggen, omdat ik haar zie als een variant van de Kuypertiaanse 'zuil'. Zij gaat ook al duidelijk scheuren vertonen met alle interontbindende gevolgen daarvan. De diepste reden daarvan is een geestelijke. Ze heeft wel gedaan alsof het blakend geloof was, dat haar bezielde. In feite was het overwegend uitwendig, godsdienstig (mensen)werk. Dat houdt niet op den duur. Het gaat net zo lang goed, totdat het ineens stort.

Dat begint nu te komen. Ik vind dat niet jammer. Ik denk dat dat w moet. Het is het uur van de waarheid, en daar kan een christen nooit

G.J. van Middelkoop

M meegelezen

bezwaar tegen hebben. Maar hoe het dan verder moet? Die vraag komt nu aan de orde. Dat hoop ik althans.

Als organisaties een poosje bestaan, kan het terecht zijn de vraag te stellen, of de oorspronkelijke bezieling uit de tijd van de oprichting ook vandaag nog beheersend en motiverend is. En of we waakzaam blijven tegen een zekere verzakelijking. Maar Graafland gaat zover dat hij zondermeer vraagtekens zet achter onze geloofsbezieling en vooral uitwendig mensenwerk ziet. Daarin gaat hij te ver. Wij kunnen ook wel onze vragen hebben over zijn theologische en kerkelijke posities. Wellicht komen we daarop in een ander verband nog eens terug. Maar we willen daarbij graag afblijven van zijn integriteit. We zouden het op prijs stellen als hij dat ook ten aanzien van ons deed. Zijn benadering lijkt op die van het conventikel, de eigen kring waar men elkaar de geestelijke maat nam. In mijn ogen niet echt geestelijk.

Kleren en wat ze uitsralen

TijdSchrift, het jongerenblad van de Hervormd Gereformeerde Jeugdbond, wijdt zijn oktobernummer aan het onderwerp kleding. Dr M.J. Paul schrijft over de vraag of vrouwen en meisjes in de kerk beslist een hoed moeten dragen. Hij ziet dat niet als een verplichting, maar vraagt wel aandacht voor de geest die achter je kledinggedrag zit:

In onze kleding en haardracht laten we iets zien van onszelf. In het uiterlijk komt het innerlijk naar voren. De apostel beseft dat we door onze houding en kleding iets uit-

stralen. In onze maatschappij is dat **nog** steeds zo. Een **punker** laat zien in kleding en haardracht dat hij zich verzet **tegen** de maatschappij. Een **christen mag** laten zien in zijn **levenswandel**, & is inclusief **kleeding** en haardracht, dat hij God dient.

Laten we daaraan denken als we in de kerk zitten, als **we** voorin de kerk staan **voor** de bediening van de Doop, en bij de viering van het Avondmaal. Dit **geldt** zowel voor mannen als vrouwen: Is er eerbied? Is er het besef: God is **tegenwoordig**? **Dan wil** je toch niet slechts je eigen zin doen? **Dan wil** je **toch** niet expres aanstoot geven en laten zien wat je allemaal wel durft? De maatschappij is gericht op nivellering. Iedereen hetzelfde.

Mannen en vrouwen moeten zoveel mogelijk dezelfde kleding dragen, en in de haardracht **moet** gelijkheid toch ook **kunnen**? Nee, zegt Paulus, want besef wie je bent. Besef wie je bent in Christus. Je bent geen eigen baas. **Als** Christus je gekocht heeft met zijn bloed **w** je Zijn eigendom bent, dan wil je toch luisteren naar Hem? **Dan** mag Hij de leiding toch nemen in je leven.

Daar vraagt **bekering**. Bekering van **onze** starre tradities en van **ons** vrijgevochten gevoel. Op dit gebied van **uiterlijkheden** zal er altijd **wel** verschil van mening blijven. De kern is **onveranderlijk**, **maar** de vormgeving kan veranderen. Laten **we** in liefde en verdraagzaamheid hierover spreken. Daarbij mogen we de les van **Paulus ter harte nemen**, die **zegt** in vers 16: 'Doch indien iemand schijnt twistgierig te zijn, wij **hebben** zulke gewoonte niet, noch de gemeente Gods'.

De kerkenradendag van de Gereformeerde Bond

In De *Waarheidsvriend* van 3 oktober geeft dr. ir. J. van der **Graaf** puntsgewijs aan wat aan de orde kwam op de **kerkeradendag** van 21 september 1996 in Amersfoort:

Hier volgt nog eens puntsgewijs wat op de dag is gezegd omtrent de weg van de hervormd gereformeerden in de toekomst, uitgesproken vanwege de situatie op dit moment. Hoe de zaken over tien jaar ervoor staan valt nu niet te bezien.

1. De grondslag voor de Verenigde Protestantse **Kerk** in Nederland is **voor ons**, gegeven de Konkordie van **Leuvenberg** en de onveranderde **Augsburgse Confessie**, onaanvaardbaar.

2. Wij blijven **ons** inzetten voor een gereformeerde **kerk**. Dat **wil** zeggen dat we ons blijven verzetten tegen alles wat de Hervormde Kerk vandaag wederrechtelijk wordt opgelegd. We noemden dit 'vrijmaking van de **Hervormde Kerk**'.

3. We voelen ons, evenals Groen van **Prinsterer** in de vorige eeuw, **geroepen** op post te blijven. In zijn dagen **werd** de kerk **en** daarin haar gereformeerde belijdenis **overheerst door de Reglementenbundel** van **Koning Willem I**, waardoor zij **onmachtig was belijgend** te spreken. Nu dreigt de **gereformeerde** belijdenis te worden overheerst door belijdende elementen, die aan de **gereformeerde belijdenis** vreemd zijn. Dat **vraagt** op & zelfde wijze **onze** aanzet: 'om het **recht van de hervormde gezindheid**'.

4. We geven de Hervormde Kerk niet prijs aan **diegenen**, die er krachtens de belijdenis geen recht op hebben. Daarom dienen we op **post** te blijven, niet wetende hoe de uiteindelijke **ontwikkeling** binnen het SOW-proces zal **zijn**. De weg van Afscheiding kan de **onze** niet zijn. We **kunnen** niet weg!

5. De Hervormde Kerk **voortzetten** zou **betekenen**, dat hier en daar een gemeente, een gescheurde gemeente die kerk **voortzet**. Het **zal** niet de Hervormde Kerk zijn, om wier herstel wij gestreden hebben, maar een afgescheiden kerk, hier en daar en slechts in enkele delen van ons land.

6. Op **post** blijven betekent, dat we op alle plaatsen, waar we **geroepen**

zijn, het deugdelijke van de basis en van het **proces** als zodanig aan de orde zullen blijven stellen en **zullen** bestrijden. Maar dat **geding** voeren we binnen de kerk.

7. De classicale vergaderingen hebben hun eigen grondrecht tegenover de synode.

In **concreto** kan hier op dit moment **worden** gedacht aan de **kwestie** van de **arbeidsorganisatie**, **waartegen** we ons **krachtig** teweer hebben **gesteld**

Wat is het Confessioneel Gereformeerd Beraad?

Evert *Mathies* sprak voor *Kerkinformatie* met de voorzitter van het CGB in de **synodaal Gereformeerde Kerken**, ds. A.W.W. de **Ruiter**. Waar **staat** deze organisatie en wat wil ze?

'Oude stempel?'

'Wat is het Confessioneel Gereformeerd Beraad, zijn dat gereformeerden van de oude stempel, een beetje star?', **vroeg** een hervormde ambtsdrager onlangs. Dat is dan ook het beeld dat veel buitenstaanders van het CGB hebben. Het vreemde is dat nogal wat mensen op de rechtervleugel **van** de hervormde kerk de rol van het **CGB** kennelijk 'vergeten' als zij alle gereformeerden over één (niet **meer** zo aan de belijdenis trouwe) **kam** scheren. Geen wonder dat gereformeerden wel eens pijnlijk worden getroffen door de kwalificaties vanuit de hervormde **rechtervleugel**. Het gesprek met ds. De Ruiter verschaft de nodige duidelijkheid. **Hij** bevestigt dat CGB-ers inderdaad erg hechten aan het gereformeerde belijden, maar ontkent dat zij star zijn. **Verder** laat hij weten dat zij star **zijn**. Verder laat hij weten dat hij het CGB **zeker** niet afwijst.

Het **CGB** werd opgericht in 1973, midden in de periode waarin in de gereformeerde kerken heftig werd gediscussieerd over de theologische uitspraken van dr. H. **Wiersinga** en dr. **H.M. Kuitert**. De initiatiefnemers tot het CGB waren van

mening dat de tijd van scheuring of afscheiding **voorbij** was ('dat doe je niet meer'). Zij kozen voor, wat nu **wordt genoemd, de modaliteit**, zoals ook de hervormde **kerk** die kende en kent.

Ds. De Ruiter: 'Het CGB ontstond dus uit **bezorgdheid** over ontwikkelingen in de **gereformeerde kerken**. Wat wilden en willen we? Midden in de **gereformeerde kerken**, als een beweging een wezenlijke bijdrage leveren aan de opbouw en vernieuwing **van onze kerken**, door op eigentijdse **wijze** te laten zien dat het gereformeerde **belijden** ook nu nog steeds actueel is'. De verscheidenheid in de gereformeerde kerken is naar zijn oordeel in de afgelopen decennia **sterk** gegroeid, zodat men niet **alleen van pluriformiteit (de vorm)**, maar ook **van pluraliteit (de inhoud)** kan spreken. In 1973 organiseerden de toen veront-rusten (bekende **namen**, onder andere die van dr. B. Wentsel, dr. B. van Oeveren en ds. R. van den Berg) zich in het CGB.

Herbezinning

In de afgelopen jaren heeft volgens De Ruiter een herbezinning plaats gehad. Bijvoorbeeld rond de vraag wat de **eigen** positie binnen het SoW-proces is.

De hervormde **kerk kende al** vele decennia haar modaliteiten, maar de gereformeerde kerken niet. In deze kerken wilde men heel lang niet in modaliteiten denken; **voor** allen stond en staat de **kerk** (gereformeerde kerken) als geheel centraal. Daarom vormt het CGB **geen blok** in de kerken. CGB-gemeenten kennen wij niet. Het is een **beweging ten dienste** van de **kerk als geheel**, een **kerk met een** belijdend karakter. Wij verwierpen en verwerpen de gedachte van een **hotelkerk**. Nu worden we in 'Mensen en structuren' een **modaliteitsorganisatie genoemd**. Dat verraste ons. Daar staat **tegenover** dat we worden **erkend als gesprekspartners**. (...)

Het CGB is bezorgd over de situatie in de **gereformeerde kerken**. De Ruiter: 'We constateren een **enor-me** teloorgang van het kerkelijk leven; p t e aantallen leden nemen afscheid van de **kerk**, een verschijnsel dat je ook in andere kerken ontwaart. De 'rand' groeit en brokkelt af, terwijl je, sprekend vanuit je geloof, moet zeggen: de kerk mag groeien, want we hebben een Woord voor de wereld. **Centrale vraag** is hoe we vanuit het **belijden** van de kerk kunnen bijdragen aan een vernieuwende beleving van Jezus Christus'. (...)

Samen op Weg

Ten aanzien van het SoW-proces neemt het CGB een 'positief kritische houding' aan. De Ruiter: 'Veel van onze leden, ook van de **predikantleden**, werken in een SoW-situatie. Als wij ons **tegen** SoW zouden opstellen zouden wij **die mensen** in de steek laten en dat willen wij **in geen geval**'. De CGB-voorzitter keert zich niet tegen de concept-kerkorde van de VPKN. 'Een **belangrijk pluspunt** is naar onze mening dat de gereformeerde kerken, die nu een 'regel-kerkorde' hebben straks met een kerkorde te maken krijgen **waarin** het belijden wordt verwoord'.

Uw kerkgebouw is toch wel bij Donatus verzekerd?

100% zekerheid

Als brand-, storm- of andere

schade dreigt, is het maar het beste als uw kerkelijke eigendommen bij

Donatus zijn verzekerd. Gewoon,

omdat Donatus in de praktijk bewijst

er te zijn wanneer Donatus het meeste nodig is! Bij calamiteiten van welke

omvang en aard dan ook. Op basis van op maat gesneden voorwaarden.

50% premierestitutie

Bovendien is kiezen voor Donatus kiezen voor verantwoorde bestedingen.

Jaarlijks wordt de winst van Donatus in de vorm van premierestitutie terug

betaald. In de afgelopen 10 jaar

bedroeg deze premierestitutie gemiddeld maar liefst 50%!

Samen sterk.

Donatus is een onderlinge

verzekeringmaatschappij. En dat

betekent dat de leden samen de kracht

van Donatus bepalen. Een gemeen-

schapsgedachte die er inmiddels toe

heeft geleid, dat er ruim 75% van alle

kerkgebouwen in Nederland bij

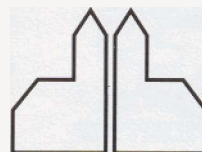
Donatus is verzekerd.

Wilt u meer weten?

Vraag dan om een persoonlijk

gesprek met één van onze adviseurs.

Ook als u nu nog elders bent verzekerd.

donatus

Vertrouwd verzekerd.

O.V.M. Donatus u.a., Postbus 51155, 5201 GB 's-Hertogenbosch, tel. 073-612 21 66

